

راهنمای نوشتار دست ترکیبی

(با الفبای لاتین و عربی)

محمود عطا کزلی

نخستین نشر الکترونیکی: فروردین ۱۳۸۵

دومین نشر الکترونیکی: تیر ۱۳۹۱

مقدمه

نوشتار واحد ترکمنی، مقوله‌ای است که این روزها بسیار بر سر زبان‌ها افتاده است.

نوشتار ترکمن‌های ایران به الفبای عربی-فارسی انجام می‌گیرد و به دلیل دور افتادن از نوشتار قدیمی، نسل جدید با آشفتگی شدیدی در نوشتار خود مواجه شده‌اند.

برای مثال برای کلمه‌ی «اسب» (at) می‌توان نوشتارهای زیر را نمونه آورد:

آت، آط، عط.

واژه‌ی دو حرفی (at) به سه نوع دیده می‌شود و این حکایت از وخامت وضع نوشتاری ترکمنهای ایران دارد.

ترکمنهای ایران از دو میراث خود دور افتاده‌اند: ۱- میراث مکتوب قدیمی (خط عربی-فارسی) که برای خود قواعد نوشتاری داشت. ۲- اصول نوشتاری کنونی ترکمنستان که منطبق با زبان کنونی ترکمنی است.

ترکمن‌ها در ایران به خط عربی-فارسی می‌نویسند و پیروی نکردن از دو میراث مورد اشاره و نیز عدم انطباق آن با اصول نوشتار کنونی ترکمنستان سردرگمی نوشتاری برای ترکمنهای ایران را به همراه داشته است.

در ترکمنستان، پس از استقلال این کشور، الفبای لاتین استفاده می‌گردد و این در حالی است که ما شاهد تغییر الفبای این کشور از عربی به لاتین (۱۹۲۸ م.) و دگر بار از لاتین به سریلیک (۱۹۴۰ م.) و بار دیگر از سریلیک به لاتین (۱۹۹۱ م.) بوده‌ایم.

الفبای لاتین ترکمنی و دیگر ملل ترک‌زبان همچون ترک‌های ترکیه و آذری در موارد جزئی با توجه به ویژگی‌های زبانی این ملل از هم تفاوت دارد.

در درس‌های ارایه شده برای نوشتار درست ترکمنی، از الفبای رسمی ترکمنستان استفاده خواهیم کرد و در معادل‌های آن از الفبای عربی-ترکمنی مورد استفاده در نشریات یاپراق، صحرا و ... بهره خواهیم برد.

الفبای عربی- ترکمنی مورد استفاده در این کتاب، الفبایی است که توسط استاد مرحوم دکتر حمید نطقی با نام «املاء قلاووزو» (یازی قایدالاری) در نشریه پربار «وارلیق» (شماره ۹۱، ۹۲ آذر و دی ۱۳۶۵) ارایه شده است. این الفبا توسط نگارنده، در کتاب‌های «الفبای پیشنهادی ترکمن (انتشارات یاغتی، ۱۳۶۹)^۱ و خودآموز ترکمنی (الفبا، خط و تلفظ صحیح) (انتشارات حاج طلایی، ۱۳۷۲) تقدیم جامعه‌ی فرهنگی ترکمن‌های ایران شد و اکنون به مرحله‌ای رسیده است که بغیر از سه حرف (ا/و/ی) و (ای/ ی) و (غ در اول کلمه) تقریباً تمامی مسایل دیگر این الفبا حل شده است.^۲

۱ آنه محمد بیات در یادداشت‌های روزشمار مناسبت‌های مختومقلی نوشته است: «۶۹/۲/۲۱ جمعه - آق‌توقای: مراسم بزرگداشت مختومقلی فراغی در آق‌توقای توسط هیئت امنای اطلاع‌رسانی اندک برگزار شد. ... در آن مراسم محمود عطاگزلی به صورت محفلی در خصوص رسم‌الخط ترکمنی با حضور شاعران و نویسندگان بحث و الفبای پیشنهادی خود را در این خصوص بین صاحب‌نظران توزیع کرد. کتابچه تدوینی عطاگزلی توسط کتابفروشی یاختی به همت حاج نورجان آق تکثیر شده بود.»

۲ برای اطلاعات بیشتر می‌توانید به مصوبه‌ی سمینارهای کلاله و بندرترکمن (سال ۱۳۸۳) با عنوان «رسم الخط رسمی زبان ترکمنی و بعضی قواعد نوشتاری آن» مراجعه نمایید.

از همان سال‌ها، ویرایش و تصحیح خط عربی-ترکمنی کتب منتشره استاد مراددوردی قاضی و بیشتر نویسندگان و شاعران ترکمن صحرا به عهده اینجانب گذارده شد.^۳

-
- ۳ این کتاب‌ها عبارتند از:
- همازینگ دستورلاری (باش وقت نماز اوقالماغینگ طریقه‌سی)، مراددوردی قاضی، نشر قابوس، ۱۳۷۳، وزیری، ۳۰ ص.
 - ادبی میراث (۱)، مراددوردی قاضی، نشر قابوس، ۱۳۷۶، وزیری، ۱۸۴ ص.
 - ادبی میراث (۲) و مختومقلی‌نینگ چاپ بولمان شعرلاری، مراددوردی قاضی، نشر قابوس، ۱۳۷۶، وزیری، ۱۸۴ ص.
 - گرکزترینگ تاریخچه‌سی، مایا صفروا، نشر قابوس، ۱۳۷۶، رقعی، ۱۳ ص.
 - ایلیمه سوغات (دفتر شعر)، بای محمد قلیچی، مقدمه و ویرایش محمود عطاگزلی، انتشارات گلنشر مشهد، وزیری، ۹۶ ص.
 - خودآموز ترکمنی (مکالمه)، مراددوردی قاضی، گنبدقابوس، نشر قابوس، ۱۳۷۲، وزیری، ۱۲۰ ص.
 - سیرت حضرت رسول(ص)، مراددوردی قاضی، نشر قابوس، ۱۳۷۷، رقعی، ۳۸ ص.
 - یورک پایاماسی (برگزیده اشعار کریم قربان نفس)، به کوشش مراددوردی قاضی و محمود عطاگزلی، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۰، رقعی، ۱۲۰ ص.
 - روباغیلار (رباعیات آمان گلدی آمان)، به کوشش قربان صحت بدخشان، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۲، وزیری، ۱۱۵ ص.
 - استادیم خلق (دفتر شعر)، تقان مراد هلاکوئی، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۰، رقعی، ۴۰ ص.
 - دیوان مسکین قلیچ، چاپا تاییارلارلار حاج مراددوردی قاضی و محمود عطاگزلی، انتشارات عشق دانش، ۱۳۸۴، وزیری، ۱۵۵ ص.
 - هماز اوقالماغینگ طریقه‌سی، تاییارلارلار حاج مراددوردی قاضی و قربان محمد قاضی، انشارات گلنشر، رقعی، پاییز ۱۳۷۹.
 - ترکمن گلین قیزلارینگ شاهیرانا دؤره‌دیجیلیگی، چاپا تاییارلارن عبدالجید پورقاز، وزیری، ۱۳۷۴.
 - مجموعه اشعار مختومقلی فراغی (دفتر اول)، گروه بررسی اشعار بندترکمن (مشهدقلی قزل، غفور خوجه، عبدالصالح پاک، تنقرقلی یلقلی)، انتشارات عصر، جیبی، ۱۳۷۹.
 - زه‌ره و طاهر، ملانفس، به کوشش حاج مراددوردی قاضی، انتشارات عشق دانش، وزیری، ۱۳۸۲.

آموزش این الفبا در نشریات صحرا و یاپراق در چندین شماره چاپ گردید که مجموعه آن آموزش‌ها در سایت‌های مختلف ترکمنی نیز آورده شده است.

این کتاب که جهت آموزش ویرایش و نوشتار صحیح ترکمنی به خط عربی و لاتین ترکمنی تألیف یافته است، نخستین بار در فروردین ۱۳۸۵ به صورت الکترونیکی در سایت دانشجویان و دانش‌آموختگان ترکمن‌های ایران

-داستان یوسف و احد، قربانعلی معروفی، به کوشش مراددوردی قاضی، ویراستار محمود عطاگزلی، انتشارات جلو، وزیری، ۱۳۷۷.

-محمودلی کمینه نینگ دیوانی، چاپا تاییارلان، حاج مراددوردی قاضی، ویرایش محمود عطاگزلی، نشر قابوس، وزیری، ۱۳۷۷.

-بهشت نامه، دولت محمد آزادی، به کوشش مراددوردی قاضی، ویرایش محمود عطاگزلی، انتشارات گلنشر، وزیری، ۱۳۷۸.

-دیوان قربان دوردی ذیلی، چاپا تاییارلان مراددوردی قاضی، ویرایش محمود عطاگزلی، انتشارات گلنشر، ۱۳۷۹.

-گیجه‌لر (سایلانان قوشغولار)، ستار سوقی و ابراهیم بدخشان، رقععی، ۱۳۷۹.

-سیری در ادبیات شفاهی ترکمن، تحقیق و تألیف قربان صحت بدخشان، رقععی، ۱۳۷۹.

-یورک بوقجام (قوشغولار)، بهمن مرادی، انتشارات ایل آرمان، رقععی، ۱۳۸۰.

-محتاجی (سایلانان اثرلر)، چاپا تاییارلان حاج مراددوردی قاضی، ویراستار محمود عطاگزلی، انتشارات عشق دانش، وزیری، ۱۳۸۲.

-انه دیل (دفتر شعر)، منصور طبری، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۲، رقععی، ۱۳۸۲.

-ترکمن‌لرینگ تاریخی، حاج عبدالغفور آهنگری، به کوشش حاج کریم آهنگری، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۲.

-بوز داغیم (دفتر شعر)، ناصر رهنما، انتشارات ایل آرمان، رقععی، ۱۳۸۲.

-قاضی نامه (مجموعه اشعار در باره استاد مراددوردی قاضی)، سؤزباشی: مرحوم قربان گلدی آهون‌بر، به کوشش انجمن شعر ترکمنی گنبد، نشر قابوس، ۱۳۸۲.

-شوردان تلپیلدی (قوشغولار و ادبی سؤزلر)، تاقی پورمند (سرخوش)، ویرایش محمود عطاگزلی، انتشارات ایل آرمان، ۱۳۸۳، رقععی، ۳۲۰ ص. (به الفبای عربی و لاتین ترکمنی).

-گؤراوغلی ابوسى، به کوشش: ارازمحمد سارلی، ویرایش محمود عطاگزلی، انتشارات مختومقلی فراغی، ۱۰۵۰ ص، رقععی، چاپ اول، ۱۳۸۶.

منتشر شد و اکنون برای بار دوم برای استفاده عموم در سایتهای مختلف قرار می‌گیرد.

تیرماه ۱۳۹۱
کنبد کاووس
محمود عطاگزلی

الفبای ترکمنی

در الفبای لاتین ترکمنی ۳۰ حرف وجود دارد. این حروف عبارتند از:

A a	B b	Ç ç
D d	E e	Ä ä
F f	G g	H h
I i	J j	K k
L l	M m	N n
Ň ñ	O o	Ö ö
P p	R r	S s
Ş ş	T t	U u
Ü ü	W w	Y y
Ý ý	Z z	Ž ž

حروف الفبای لاتین با توجه به این که برخی از آن‌ها که چند صدایی

هستند، تعدادشان در الفبای عربی ترکمنی افزایش می‌یابد:

حروف چند صدایی عبارتند از:

حروف چند صدایی	معادل الفبای عربی ترکمنی	مثال با الفبای عربی ترکمنی
H	خ	آخ، واخ
	ح	صحراء، لحد
	هـ	هر، هین
Z	ذ	اذیت، ذلیل
	ز	زر، گزر
	ض	ضرر، ضد
	ظ	ظالم، وعظ
C	ث	اثر، ثمر
	س	سن، دوست
	ص	صنم، خاص
K	ق	قاقا، قاقماق
	ك	كادی، كل
G	گ	گل، گؤر
	ق	قان، قویون
	غ	آغیر، چاغا

بدین ترتیب با احتساب حرف (ع)، الفبای خط عربی ترکمنی دارای ۴۱

حرف خواهد بود. در درس‌های آینده بیشتر با ویژگی حروف و طرز نوشتن

کلمات ترکمنی به الفبای لاتین و عربی آشنا خواهید شد.

«واکه‌ها» و «همخوان‌ها»

حروف الفبای ترکمنی به «واکه‌ها» و «همخوان‌ها» تقسیم می‌گردند، همخوان‌ها را با حروف لاتین در درس قبل داشتیم. در درس‌های آینده بیشتر به همخوان‌ها خواهیم پرداخت و با قواعد نوشتاری خاص آن‌ها آشنا خواهیم شد.

واکه‌های ترکمنی (مصوت) عبارتند از:

	غیر لبی			لبی	
	تنگ		باز	تنگ	باز
بم (یوغین)	A		آ	ای Y	او O
زیر (اینچه)	Ä		آ	ای I	او Ö
	E		ا		اؤ Ü

در زبان ترکمنی ۹ واکه (مصوت) داریم که در جدول آورده شده است.

واکه بم (یوغین چکیمی لر) و واکه‌های زیر (اینچه چکیمی لر):

واکه‌های زبان ترکمنی به دو گروه تقسیم می‌شوند:

۱. واکه بم (یوغین چکیمی لر):

بم (یوغین)	A	ای Y	او O	U
------------	---	------	------	---

۲. واکه‌های زیر (اینچه چکیمی لر):

زیر (اینچه)	Ä Ä	E E	I I	Ö Ö	Ü Ü
-------------	-----	-----	-----	-----	-----

واکه‌ها در يك تقسیم‌بندی دیگر به لبی (گرد/ دوداقلانیان) و غیر لبی (پهن/ دوداقلانهایان) تقسیم می‌شود.

واکه‌های لبی (کمرک، دوداقلانیان) و واکه‌های غیر لبی (یاسی، دوداقلانهایان):

۱. واکه‌های لبی (تگه‌ك، دوداقلانیان) عبارتند از:

لبی	
تنگ	باز
U او	O او
Ü او	Ö او

۲. واکه‌های غیر لبی (یاسسی، دوداقلانهایان) عبارتند از:

غیر لبی		
تنگ	باز	
Y ای	A آ	
I ای	E ای	Ä Ä

ویژگی‌های بم (یوغین)، زیر (اینچه)، لبی (دوداقلانیان) و غیر لبی (دوداقلانهایان) واکه‌ها مهم است و در نوشتار درست به ما کمک خواهند کرد.

ممکن است خوانندگان گرامی از تقسیم‌بندی‌هایی که در واکه‌ها وجود دارد، کمی دچار سردرگمی شوند. ولی با کمی دقت می‌توان این ویژگی‌ها را به خاطر سپرد. در درس‌های بعدی که با مثال‌های مأنوس همراه است می‌توانید از این ویژگی‌ها بهره ببرید.

I ای / Y ی

در این جلسه می‌خواهیم در باره واکه‌های (ای/i) و (ی/ی̄) توضیح بدهیم.

بنابر آموزشی که در زبان فارسی و نیز عربی داریم، چنین می‌پنداریم که در زبان ما نیز باید یک نوع (ای) وجود داشته باشد، اما اینگونه نیست. امروزه در زبان آموزشی ترکمنستان و نیز دیگر ملل ترک زبان دو نوع (ای) تثبیت شده است:

۱- (ای/i): که به آن نازک (اینچه) می‌گوییم.

۲- (ی/ی̄): که به آن بم (یوغین) می‌گوییم.

این تصور را نیز که یکی از این (ای)ها کشیده می‌شود و دیگری کشیده نمی‌شود باید از ذهن بیرون کنیم. بلکه هر کدام از این (ای)ها، کشیده و غیر کشیده دارند که در مثالهای آینده کاملاً توضیح خواهیم داد. پس خوانندگان عزیز را منتظر می‌گذاریم و به مرحله ای دیگر وارد می‌شویم:

I ای

واکه زیر (اینچه چکیملی) «I / ای» در یک کلمه همیشه با واکه‌های زیر (اینچه چکیملی) می‌آید. واکه‌های زیر (اینچه چکیملی) در درس‌های قبل معرفی شده‌اند، اما برای اینکه برای خواننده گرامی یادآوری شود آن‌ها را در ذیل می‌آوریم:

واکه‌های زیر (یوْغین چکیملی) پنج عدد می‌باشند:

زیر (اینچه)	Ä Ä	E E	I ای	Ö Ö	Ü Ü
-------------	-----	-----	------	-----	-----

به کلمات ذیل توجه کنید:

ایش / iş

اگر پسوندی به کلمه‌ای که در آن واکه (ای / i) وجود دارد اضافه شود، واکه‌های آن پسوند نیز حتماً از نوع واکه زیر (اینچه چکیملی) خواهد بود:

ایش لِر / işler (ایش لار - غلط / چون در یک کلمه ترکمنی i و a با هم نمی‌آید)

ایشله / işle (ایشلا - غلط)

ایشلار / işlär (شکل «ایشلار» - غلط است)

دیش / diş

دیش لِر / dişler (دیش لار - غلط)

دیشله / dişle (دیشلا - غلط)

دیشلار / dişlär (دیشلار - غلط)

به هماهنگی واکه‌ای که در این کلمات وجود دارد توجه کنید. در یک کلمه ترکمنی و ترکی هیچوقت واکه زیر و بم با هم نمی‌آید.

به مثال دیگری توجه کنید:

ایت / it (سگ)

ایت‌لر / itler (سگ‌ها)

ایت‌لری / itleri (سگ‌هایش)

ایت‌لریندن / itlerinden (از سگ‌هایش)

در کلمه it و کلمات ساخته شده از آن، واژه‌های بم وارد نشده است و اگر به اشتباه در یک کلمه ترکمنی «واکه زیر» و «واکه بم» استفاده شود غلط املایی محسوب می‌شود.

به کلمات ذیل توجه فرمایید:

پیشیک / pişik (پیشیگی / پیشیگیم / پیشیگیمیز / پیشیگیمیزینگ /

پیشیگیمیزینگکی و...)

تیلکی / tilki

گیتسه / gitse

ییگیت / ýigit

در مثال‌هایی که آورده‌ایم بیشتر از واژه‌های i و e و ä استفاده کرده‌ایم. حال به مثال‌هایی که در یک کلمه i به همراه ö و ü می‌آید توجه کنید:

بۆری / böri (گُری)

دۆردیمیز / dördimiz (هر چهار نفرمان)

سۆری / süri (گله، رمه)

در نوشتار ترکمنی ترکمنستان حرف ä در چند مورد که کشیده شنیده می‌شود به صورت iý آمده است:

اییمک / iýmek (خوردن)

دییمک / diýmek (گفتن)

در کلمات دیگر که صدای کشیده i شنیده می‌شود از شکل مرکب iý

استفاده می‌کنند:

ایر / ir (زود)

ایش / iş (کار)

گیر / gir (داخل شو)

صدای i در بیشتر کلمات کوتاه تلفظ می‌شود:

ایت / it (سگ)

بیلن / bilen (حرف همراهی، با)

ایچمه / içme (ننوش)

Y ای

این واکه‌ی بم (یوغین چکیمی) در یک کلمه ترکمنی همیشه با

واکه‌های بم می‌آید. واکه‌های بم را برای یادآوری در ذیل می‌آوریم:

U او	O او	Y ای	A آ	بم (یوغین)
------	------	------	-----	------------

به مثال‌های ذیل توجه کنید:

اینام / ynam (باور)

ایسی / yssy (گرم)

سیر / syr (راز، سر)

قیش / gyş (زمستان)

قیسغا / gysga (کوتاه)

میدام / mydam (مدام، همیشه)

آیی / aýy (خرس)

سیغیر / sygyr (گاو)

همانطور که می‌بینید در مثال‌های بالا، y با واکه‌های بم آمده است.

اگر در کلمه‌ای ترکمنی واکه‌های بم و زیر با هم بیاید، اشتباه است و غلط املایی محسوب می‌شود.

در اینجا برای اینکه کمی حرفه‌ای‌تر به کلمات ترکمنی بنگرید، چند نکته را می‌خواهم یادآوری کنم:

اگر مشکل می‌توانید انواع (ای) ترکمنی را تشخیص دهید به نکته مهم ذیل توجه فرمایید:

۱- حروف (گ) و (ک) همیشه در کلماتی به کار می‌روند که واکه زیر در آن‌ها وجود دارد:

گلدی / geldi

کِلِمی / kelemi

گِپی / gepi

اگری / egri

دِگیرمن / degirmen

حروف (غ) و (ق) همیشه در کلماتی به کار می‌روند که واکه بم در

آن‌ها وجود دارد:

آغدی / agdy

دوْغدی / dogdy

قیز / gyz

داغلاری / daglary

قاکامیزینگگی / kakamyzyňky

واکه y در برخی از کلمات کشیده و در برخی دیگر کوتاه تلفظ

می‌شود:

صدای کوتاه y:

قیزغین / gyzgyn (گرم)

ساری / sary (زرد)

ییل / ýyl (سال)

قیزیل / gyzyl (قرمز)

صدای کشیده y:

قیز / gyz (دختر)

ایز / yz (عقب)

دیز / dyz (زانو)

دو صورت کشیده و کوتاه واکه y به همین یک شکل نوشته می‌شود.

آ A

این واکه بم (یوغین چکیملی) در یک کلمه ترکمنی همیشه با واکه‌های

بم می‌آید.

در ابتدای کلمه (آ)، در وسط کلمه و آخر کلمه به شکل (ا) می‌آید:

آتا / ata (پدر)

آیلاو / aýlaw (میدان اسبدوانی)

قارا / gara (سیاه)

باش / baş (سر، کلاه)

دقت:

۱- در زبان ترکمنی واکه‌ی (a) به دو صورت متفاوت دیده می‌شود:

الف- در بعضی از کلمات صدایی کشیده دارد:

آت / at (اسم)

قار / gar (برف)

آی / aý (ماه)

آجی / ajy (تلخ)

آغیل / agyl (۱. آغل ۲. هاله، خرمن ماه)

آرغین / argyn (خسته)

آی‌لیق / aýlyk (حقوق ماهانه)

دارلیق / darlyk (تنگی)

صدای (a / آ) کشیده، در قسمت‌های مختلف کلمات دخیل عربی و

فارسی دیده می‌شود و در ترکمنی مانند اصل آن کلمه دخیل کشیده می‌شود:

آدم / adam (a:dam) (آدم، انسان)

عالم / alym (a:lym) (عالم، دانشمند)

آسوده / asuda (a:su:da) (آسوده)

عاشق / aşyk (a:şyk) (عاشق)

اعضا / agza (agza:) (اعضا)

بلا / bela (bela:) (بلا)

جوْغاپ / jogap (joga:p) (جواب)

چندان / çendan (çenda:n) (چندان، در ترکمنی به معنای "بعضاً")

دریا / derýa (derýa:) (رودخانه، در برخی طوایف ترکمن‌های ایران

به معنای "دریا، بحر")

دسان / dessan (dessa:n) (داستان)

دووام / dowam (dowa:m) (دوام)

اما / emma (emma:) (اما، ولی)

قانون / kanun (ka:nu:n) (قانون)

میناسیپ / mynasyp (myna:sy:p) (مناسب)

توجه: در لغت‌نامه‌ها و در برخی کتب آموزشی، برای نشان دادن

کشیدگی صدای (آ) از شکل (a:) استفاده می‌گردد. برخی از نویسندگان برای

نشان دادن کشیدگی این واکه از شکل (aa) بهره گرفته‌اند و برای شکل (آ)

عربی آن نیز، خط کشیده‌ای را روی (آ) و (ا) می‌گذارند.

با توجه به اینکه در نوشتار قدیم و نیز آموزش‌هایی که در ترکمنستان

داریم برای شکل کشیده (a) هیچ علامتی نگذاشته‌اند. ابداع علامتی برای

نشان دادن کشیدگی کاری غیر ضروری می‌باشد. این اصل را به یاد داشته

باشیم که الفبا باید مأنوس باشد و خواننده بدون آموزش نیز بتواند آن را

بخواند. علامت اضافه بر روی حروف فقط در چند واکه‌ی ترکمنی مورد قبول

است و نباید بر علامات افزود.

ب-در برخی دیگر از کلمات، (a) صدایی غیر کشیده دارد:

آچار / açar (کلید)

آچیق / açyk (باز)

آغتار / agtar (جستجو کن)

آما / alma (سیب)

آیاق / aýak (پا)

باشارجانگ / başarjaň (کارآمد، باعرضه)

چاگیل / çagyl (سنگریزه، ریگ)

قاچاق / gaçak (قاچاق، فراری)

سالانچاق / sallançak (گهواره)

تایاق / taýak (چوب، چماق، دگنک)

در برخی کلمات دخیل، صدای کشیده (آ) در زبان ترکمنی به صورت

کوتاه تلفظ می‌گردد:

عادل / adyl (عادل)

آسمان / asma:n (آسمان)

جهان / jahan (جهان)

دانا / dana (دانا)

امانت / amanat (امانت)

قواعد نوشتاری واکهی (a) در کلمات دخیل:

۱- (a) در پسوندهای دخیل فارسی "a:na"، "ba:n"، "ba:z"، "a:na" -

"da:n"، "da:r"، "ha:na"، "ma:n"، "na:ma"، "sta:n"، "wa:n" -

"za:r" و "za:t" همیشه کشیده تلفظ می‌شوند:

آدمزاد / a:damza:t (آدمیزاد)

باغبان / ba:gba:n (باغبان)

بورچ‌ناما / bo:rçnama (سند)

چای‌خانا / ça:yha:na (چایخانه)

گلستان / gülüsta:n (گلستان)

گلدان / gülda:n (گلدان)

گلزار / gülza:r (گلزار)

مالدار / ma:lda:r (مالدار)

ماسغاراباز / masgaraba:z (دلقک، مسخره‌باز)

نورانا / nu:ra:na (نورانه)

سایاوان / sa:ýava:n (سایبان)

سارایمان / saraýma:n (نگهبان کاخ)

۲-صدای مرکب (عا) در کلمات دخیل، در نوشتار لاتین به صورت (a)

به کار می‌رود، اما در نوشتار عربی ترکمنی اصالت خود را حفظ می‌کند:

عالم / alym (a:lym) (دانشمند)

عارف / aryp (a:ry:p) (عارف)

عاقل / akyl (a:kyl) (عاقل)

۳-صدای مرکب (ع) در کلمات دخیل، به صورت (a) به کار می‌رود. در

نوشتار عربی ترکمنی به شکل اصلی خود نوشته می‌شود:

عَبا / aba (aba:) (عبا)

عَبَث / abas (عَبَث، بیهوده)

عَبْدالله / abdylla (عبدالله)

عَوام / awam (awa:m) (عَوام)

۴-صدای فتحه (ـَ) در کلمات دخیل از قواعد زیر پیروی می‌کند:

الف-اگر فتحه در هجای اول کلمه‌ای قرار بگیرد و در هجاهای بعد

واکه‌های نازک باشد، فتحه به کسره ترکمنی (e) تبدیل می‌شود:

اِبِد / ebet (اَبَد)

اِزِل / ezel (اَزَل)

اَدِيب / edip (اَدِيب)

اِلِم / elem (اَلَم)

اِكْبِر / ekber (اَكْبَر)

این قاعده، در همه‌ی کلمات مصداق ندارد:

الواح / elwah (الواح، جمع لوح)

الْغَرَض / elgaraz (الغرض)

ایام / eýýam (eýýa:m) (ایام، جمع یوم)

ب-اگر فتحه در هجای اول کلمه‌ای قرار بگیرد و در هجاهای بعد واکه

های بم باشد، فتحه به صدای (a) تبدیل می‌شود:

ابدال / abda:l (ابدال)

ج-اگر فتحه در هجای اول کلمه‌ای قرار بگیرد و در هجاهای بعد

حروف استعلاء (غ، ق، ص، ض) بیاید، فتحه به (a) تبدیل می‌شود:

عَرَض / garaz (عَرَض)

أَبْلَق / ablak (أَبْلَق)

د-در کلمات دخیل اگر فتحه یا کسره در آخر کلمه‌ای بیاید و در هجای

پیشین یا پسین واکه‌ی بم باشد، فتحه یا کسره به (a) تبدیل می‌شود:

آبله / abyła (a:była) (آبله)

خانه / hana (ha:na) (خانه)

دیوانه / diwana (diwa:na) (دیوانه)

عَقْرَب / agrap (عقرب)

اَغْيَار / agýar (agýa:r) (اغیار)

آدَم / adam (a:dam) (آدم)

اَعْدَا / agda (agda:) (اعداء)

عَدَاوَت / adawat (ada:wat) (عداوت)

اَعْظَم / agzam (اعظم)

و...

أ ä

این واکه‌ی زیر (اینچه چکیملی) در یک کلمه ترکمنی همیشه با واکه های زیر می‌آید و مخصوص کلمات ترکمنی است. در کلماتی که ترکمنی شده‌اند نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند. در همه جای کلمات به صورت (أ) نوشته می‌شود.

مثال:

أر / är (شوهر)

کأسه / käse (کاسه)

کأشیر / käşir (هویش)

کأدی / kädi (کدو)

چأرجو / Çärjew (چهارجوی/ نام شهری است در ترکمنستان)

دقت:

۱-صدای (أ/ä) عموماً کشیده تلفظ می‌شود و شکل کوتاه آن تنها در

چند کلمه‌ی ترکمنی دیده می‌شود:

أدیک / ädik (چکمه)

کأشیر / käşir (هویش)

أدیم / ädim (گام، قدم)

شأنیک / şänik (هسته میوه)

أر / är (شوهر)

(ä/أ) بیشتر در کلمات دخیل کاربرد دارد:

کادی / kadi (کدو)

لأله / läle (لاله / نام دختر)

مأكام / mäkäm (محکم)

مأتاچ / mätäç (محتاج)

کأسه / käse (کاسه)

ماش / mäş (ماش)

در کلمات ترکمنی (ä/أ) به دو صورت کشیده و کوتاه تلفظ می‌گردد.

صدای کشیده ی (ä/أ):

أر / är (شوهر)

باش / bäs (عدد پنج)

صدای کوتاه (ä/أ):

أکل / äkel (بیاور)

أبر / äber (بده)

گلیأر / gelýär (می‌آید)

بریأر / beryär (می‌دهد)

۲- معمولاً صدای فتحه (َ) در کلمات دخیل وقتی ترکمنی می‌شوند به

صدای (e) تبدیل می‌شود:

مریم / Merýem (مریم)

کلم / kelem (کلم)

کر / ker (کر، ناشنوا)

او / و U u

واکه‌ی بم (یوْغین چکیملی) (او / u) در يك کلمه‌ی ترکمنی همیشه با واکه‌های بم همراه است. این صدا در زبان فارسی در کلمات زیر مشاهده می‌شود:

بو- بودن- بور- دود- پونه- پوز و...

در زبان ترکی ترکمنی و نیز ترکی آذری در الفبای عربی-ترکی در اول کلمه به صورت (او)، در وسط و آخر کلمه به صورت (و) استفاده می‌شود:

اوُن / un (آرد)

بوْز / buz (بیخ)

بوْغداْ / bugdaý (گندم)

سوْو / suw (آب)

سوْووک / sowuk (سرد)

دقت:

۱-صدای u در بعضی از کلمات بلند و بعضی دیگر کوتاه تلفظ می‌شود.

تلفظ به صورت بلند:

نوْری / Nury (نوری / نام شخص)

دوْز / duz (مُک)

یوْقا / ýuka (نازک)

اوْقی / uky (خواب)

اگر **u** در آخر کلمه قرار بگیرد، معمولاً حالت کشیده دارد و به صورت

uw نوشته می‌شود:

سوْ / **suw** (آب)

اوْڤوْ / **okuw** (آموزش، تحصیل)

حال این حالت در چه کلماتی دیده می‌شود؟ اگر پس از صدای **u**

پسوندی اضافه گردد و صدای **w** شنیده شود، در حالت ساده، یعنی بدون

پسوند نیز به صورت **uw** نوشته می‌شود. مثال:

من اوْڤوْا گیتدیم. **Men okuwa gitdim.** (من برای تحصیل رفتم.)

سوْوی ایچدیم. **Suwy içdim.** (آب را نوشیدم)

در کلمات بوْ / **bu** و شوْ / **su** (این) با وجود اینکه صدای کشیده

شنیده می‌شود، نمی‌توان از شکل **uw** استفاده کرد.

تلفظ به صورت کوتاه:

دوْر سوْ / **Dursun** (نام دختر)

دوْر / **dur** (بایست، توقف کن)

قوْش / **guş** (پرنده)

۲- در کتب آموزشی فارسی، برای صدای **u** از شکل ساده (و) استفاده

می‌شود، اما در زبان عربی از شکل (ـُ و) استفاده می‌کنند. اگر به لغت

نامه‌هایی همچون عمید مراجعه کنیم، می‌بینیم که در تلفظ کلماتی که این

صدا را دارند از شکل (ـُ و) بهره گرفته‌اند:

اوْفتاد (اُ . فُ . دَ)

بو (بُ) رایحه.

توفان (تُ)

توك (تُ) موی پیشانی اسب.

در کلمات عربی، شکل (ـَ) اصلاً برای صدای (u) به کار می‌رود؛ ولی در فارسی، شکل (ـَ) به تنهایی برای صدای o به کار می‌رود و شکل مرکب (ـَو) برای صدای (u) به کار برده می‌شود.

به کلمات قرآنی زیر توجه کنید:

يُشْهَدُ تلفظ عربی: yušhidu تلفظ فارسی: yošhedo

صُدُورِکُمْ تلفظ عربی: sudu:rikum تلفظ فارسی: sodu:rekom

قُلْ تلفظ عربی: qul تلفظ فارسی: qol

صدای o در زبان عربی اصلاً وجود ندارد و فارسی زبان‌های ایران به دلیل وجود این صدا در زبان ادبی ایران از شکل (ـَ) بهره می‌گیرند. اما در فارسی کشورهایی همچون افغانستان و تاجکستان، شکل (ـَ) همان صدای u را می‌دهد.

اُ / ۆ / Ů ü

واکه‌ی نازک (اینچه چکیملی) ü در کلمات ترکمنی به همراه واکه‌های نازک می‌آید. در اول کلمه (اُ) و در جاهای دیگر کلمه و نیز به صورت تکی (ۆ / ۆ) به کار می‌رود:

اُچ / üç (عدد سه)

اُزۆم / üzüüm (انگور)

یۆز / ýüz (صورت)

سۆر / sür (بران، امر به راندن)

دۆرلی / dürli (مختلف)

دقت:

۱- صدای کشیده ü با افزودن w به آن نشان داده می‌شود:

اؤوره مک / üwremek (تاب دادن/ کسی را که روی طناب نشسته

است به سمت جلو هل دادن...)

۲- صدای کشیده‌ی دیگری نیز از ii داریم که با افزودن ý به آن نشان

داده می‌شود:

گۆیز / güýz (پاییز)

سۆیت / süýt (شیر)

گۆیچ / güýç (نیرو، توان)

E / ا - ۵

واکه‌ی زیر (اینچه چکیملی) (E / ا) در يك کلمه‌ی ترکمنی همیشه

با واکه‌های زیر همراه است. در الفبای عربی-ترکمنی در اول کلمه (ا) در

آخر هجای باز به صورت (ه / ۵) و در جاهای دیگر کلمه به صورت (ـِ)

نوشته می‌شود. شکل (ه / ۵) به حرف‌های بعد از خود نمی‌چسبد.

امین / Emin (امین)

ال / el (دست)

اکین / ekin (کشتزار)

توجه:

۱- هجای باز و هجای بسته چیست؟

قبل از اینکه هجای باز و هجای بسته را توضیح دهیم، لازم است خود

«هجا» را تعریف کنیم. با «هجا» (سیلاب، بخش) همگی از کلاس اول ابتدایی

آشنایی داریم. هر کلمه از يك یا چند بخش تشکیل شده است. به مثال‌های

زیر توجه کنید:

ال / el يك هجایی

انه / ene (e+ne) دو هجایی

انه‌لر / eneler (e+ne+ler) سه هجایی

ارته‌کی / erteki (er+te+ki) سه هجایی

هجای باز: اگر در يك کلمه‌ی ترکمنی هجایی به واکه (حروف صدادار)

ختم شود، به آن هجا، هجای باز گفته می‌شود. به کلمه‌ی زیر توجه کنید:

اچه‌که‌می / ejekemi (خواهر بزرگترم را)

ا+چه+که+می / e+je+ke+mi

در این کلمه، تمامی هجاها با واکه پایان یافته است، پس تمامی

هجاهای آن، باز است.

هجای بسته: اگر در يك کلمه‌ی ترکمنی هجایی به همخوان (حروف

بیصدا) ختم شود، به آن هجا، هجای بسته گفته می‌شود. به کلمه‌ی زیر توجه

کنید:

ال‌لر / eller (دستها)

ال+لر / el+ler

در این کلمه، تمامی هجاها با همخوان پایان یافته است، پس تمامی

هجاهای آن، بسته است.

حال توجه شما را به هجای باز یا بسته‌ی کلمات زیر جلب می‌کنیم:

ال / el (يك هجایی+هجای بسته / چرا؟ چون وقتی این کلمه را

بخش می‌کنیم به «واکه / حروف صدادار ترکمنی» ختم نمی‌شود.)

انه / ene (e+ne) (دو هجایی+ «ا» هجای باز / در اول قرار گرفته و

به این صورت نوشته می‌شود+ «نه» هجای باز / چون e در آخر هجا قرار

گرفته پس هجای باز است و به صورت «ه» نوشته می‌شود.)

انه‌لر / eneler (e+ne+ler) (سه هجایی + «ا» هجای باز/ در اول قرار گرفته و به این صورت نوشته می‌شود + «نه» هجای باز / چون e در آخر هجا قرار گرفته پس هجای باز است و به صورت «ه» نوشته می‌شود + «لر» هجای بسته است، چون حرف صدادار (واکه) e بین دو حرف همخوان (حرف بیصدا) l و r قرار گرفته است، پس به صورت « _ » نوشته می‌شود.)

ارته‌کی / erteki (er+te+ki) (سه هجایی + «ار» هجای بسته؛ چرا؟ چون به «ر» ختم شده است + «ته» هجای باز؛ چرا؟ چون به حرف صدادار (واکه) e ختم شده است + «کی» هجای باز است، چون به «i» ختم شده است.

بحث هجای باز و بسته، بیشتر در نوشتار عربی-ترکمنی واکه‌ی «e» کاربرد دارد.

۲- صدای e، اگر در هجای اول قرار گیرد، دو حالت خواهد داشت:
الف- اگر در هجای اول، اولین صدا باشد، به صورت (ا) نوشته می‌شود:

اڭ / ek (بکار/ امر به کاشتن)

ای / eý (ای، کلمه ندا)

ب- اگر در هجای اول، در آخر هجای باز قرار گیرد، به صورت « _ » نوشته می‌شود:

بِر / ber (بده/ امر به دادن)

کِر / ker (کر، ناشنوا)

شِر / şer (شر، بد)

۳- به خاطر زیبایی کلمه پسوند جمع (لر/ ler) در هجای باز اعمال نمی‌کنیم؛ یعنی به صورت جدا (لهر) نمی‌نویسیم:

اوۋلری / öýleri (خانه‌ها را) (اوۋلهری) غلط است

ال لری / elli (دستها را) (ال لهری) غلط است

۳- برخی از نوآموزان زبان ترکمنی، e ترکمنی را مانند e انگلیسی تلفظ می کنند که با کمی دقت می توانند بر آن مسلط شوند.

تمرین:

غلطهای املایی را در کلمات زیر با توجه به نوشتار و نیز هجای باز و بسته مشخص کنید و نوشتار درست آن‌ها را بنویسید:

بیله ن لهره (bilenlere) / به آن‌هایی که دانسته‌اند

ده په لهره (depelere) / به تپه‌ها

به ره رین (bererin) / می‌دهم

به ره ر (berer) / می‌دهد

گه لهر لهر (gelerler) / خواهند آمد

بیله ن- بیلان (bilen) / با

گه لهن- گله ن- گلان (gelen) / آن کس که آمده است

گلان لار- گه لن لهر- گله ن لهر- گلن لهر (gelenler) / آن‌هایی که آمده‌اند

جواب دست تمرین:

بیله ن لهر - ده په لهر - به ره رین - برر- گلرلر - بیله ن - گلن - گلن لهر.

توجه: املای لاتین تمامی کلمات ترکمنی درست است.

او و / O o

این واکه‌ی بم در يك کلمه‌ی ترکمنی با واکه‌های بم دیگر بکار می‌رود.
در اول کلمه به صورت (او) و در جاهای دیگر کلمه و نیز به تنهایی به شکل
(و / و) به کار می‌رود:

اوْت / ot (elf)

اوُق / ok (تیر)

یول / ýol (راه)

اول / ol (او)

اوراق / orak (داس)

بولماق / bolmak (شدن)

بویون / boýun (گردن)

دقت:

۱-صدای o در بعضی کلمات بلند (اوزین) و در بعضی کوتاه (قیسغا)

تلفظ می‌شود:

تلفظ به صورت بلند:

یوق / ýok (نه، نیست)

اوْت / ot (آتش)

اون / on (عدد ده)

یول / ýol (راه)

تلفظ به صورت کوتاه:

بولماق / bolmak (شدن)

اول / ol (او)

اوت / ot (elf)

۲- واکه‌ی o در هجای اول کلمات ترکمنی نوشته می‌شود و اگر در

هجای دوم شنیده هم شود به صورت a می‌آید:

اوراق / orak (داس) (اوروق / orok شنیده می‌شود، اما نوشتار

غلطی محسوب می‌شود)

دوزاق / duzak (دام، تله) (دوزوق / duzok شنیده می‌شود، اما

نوشتار آن بدینگونه غلط املائی به شمار می‌رود)

چوپان / copan (چوپون / copon شنیده می‌شود،

اما غلط املائی می‌باشد).

اؤ و / ö / وؤ

این واکه‌ی زیر، در يك کلمه‌ی ترکمنی با واکه‌های زیر (اینچه چکیملی)

بکار می‌رود. در اول کلمه به صورت (اؤ) و در جاهای دیگر کلمه و نیز به

تنهایی به شکل (ؤ / وؤ) به کار می‌رود:

اؤز / öz (خود)

اؤردک / ördek (اردک)

گؤزل / gözel (زیبا)

گؤردی / gördi (دید)

۱- صدای ö در بعضی کلمات بلند (اؤزین) و در بعضی کوتاه (قیسغا)

تلفظ می‌شود:

تلفظ به صورت بلند:

اؤز / öz (خود)

گۆر / gör (گور، قبر)

گۆک / gök (آسمان)

دۆرت / dört (عدد چهار)

تلفظ به صورت کوتاه:

سۆز / söz (سخن)

سۆی / söý (دوست بدار)

گۆرك / gork (زیبایی)

۲- واکه ی ۀ در هجای اول کلمات ترکمنی نوشته می شود و اگر در

هجای دوم شنیده هم شود به صورت e می آید:

چۆرك / çök (نان) (چۆرۆك / çörök شنیده می شود، اما نوشتار

آن غلط املائی به حساب می آید.)

بۆرك / börek (نوعی پیراشکی مخصوص ترکمنی) (بۆرۆك / börök

غلط است)

اۆردك / ördök (اردک) (اۆردۆك / ördök غلط است)

هماهنگی واکه؛ (هماهنگی مصوت؛)

از ویژگی‌های زبان ترکمنی، قانون هماهنگی واکه‌ها (هماهنگی مصوتها) است. واکه‌ها، سازنده‌ی هجاها می‌باشند. هر هجایی با خود واکه‌ای به همراه دارد. به عبارت دیگر در کلمه هر مقدار واکه وجود داشته باشد، به همان تعداد نیز هجا وجود خواهد داشت.

ال / el (دارای یک واکه، یک هجایی)

ال-لر / el-ler (دارای دو واکه، دو هجایی)

ال-ل-رینگ / el-le-riň (دارای سه واکه، سه هجایی)

ال-ل-ری - نگیز / el-le-ri-ňiz (دارای چهار واکه، چهار هجایی)

ال-ل-ری - نگیز - د / el-le-ri-ňiz-den (دارای پنج واکه، پنج

هجایی)

اگر به این کلمات توجه شود، در بین واکه‌ی هجای اول و هجاهای بعد هماهنگی وجود دارد. واکه‌ی هجای اول ریشه‌ی کلمات از هر گروه باشد، بقیه واکه‌ها نیز از همان گروه خواهد بود. می‌توانیم قانون هماهنگی واکه‌ها را به زبان ساده اینگونه بیان کنیم:

الف- اگر واکه‌ی هجای اول بم (یوْغین) باشد، واکه‌های هجاهای بعد

نیز بم (یوْغین) خواهند بود.

ب- اگر واکه‌ی هجای اول نازك (اینچه) باشد، واکه‌های هجاهای بعد

نیز نازك (اینچه) خواهد بود.

کلمات بیگانه نیز بعد از اینکه ترکمنی شدند، تابع همین قانون خواهند

بود.

در زیر مشخص نموده‌ایم که بعد از هر واکه، چه واکه‌هایی می‌توانند

بیایند:

هجای کلمات ترکمنی از حالات زیر خارج نیستند.

* * *

قانون هجایی واکه‌های بم (یوئین):

واکه‌ی a:

هجای اول	هجای بعد	مثال‌ها
a	a	Balak-بالاق \ gara-قارا \ şara-شارا \ ýara-یارا \ ara-آرا
a	y	Baly-جالی \ aldyň-آلدیڻ \ alnym-آلنیم \ bagy-باغی
a	u	Awun-آوون \ gawun-قاوون

تمرین:

در کلمات زیر غلط‌های املائی را مشخص کنید و درست آن‌ها را

بنویسید:

دانگدی (بست) / daňdi

بالق (ماهی) / balik

بلق (شلوار) / balak

قاوین (خربرزه) / gawyn

بالدز (خواهر کوچک‌شوهر) / baldiz

باقیم (زیر نظر داشتن) / bakim

باقر (نگاه می‌کند) / bakar

جواب صحیح تمرین:

دانگدی / daňdy

بالیق (ماهی) / balyk

بالاق (شلوار) / balak

قاوون (خربزه) / gawun

بالدیز (خواهر کوچک شوهر) / baldyz

باقیم (زیر نظر داشتن) / bakym

باقار (نگاه می‌کند) / bakar

واکه‌ی o:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
togalak - توغالاق \ şolar - شولار \ bolar - بولار \ ýokar - یوقار	a	o
boldy - بولدی \ aldyň - آلدیم \ alnym - آلنیم \ bagy - باغی	y	o
goňur - قونگور \ towuk - توووق \ sowuk - سوووق	u	o

تمرین:

در کلمات زیر غلط‌های املائی را مشخص کنید و درست آن‌ها را

بنویسید:

شولور (آن‌ها) / şolor

اولور (آن‌ها) / olor

دولور (پُر می‌شود) / dolor

ساویق؛ سوویق (سرد) sawyk; sowyk
 تاویق؛ توویق (مرغ) tawyk; towyk
 توغولوق؛ توغولاق (گرد) togolok; togolak
 بولور؛ بولر (می‌شود) bolor; bolr

جواب درست قهرین:
 شولار (آنها) solar
 اولار (آنها) olar
 دولار (پُر می‌شود) dolar
 سوووق (سرد) sowuk
 توووق (مرغ) towuk
 توغالاق (گرد) togalak
 بولار (می‌شود) bolar

توضیح مهم: این نکته را به عنوان يك اصل باید به خاطر بسپاریم که اگر در هجای اول حرف o بیاید:

۱- در هجای دوم هیچوقت شکل o نخواهد آمد. اگرچه شنیده شود باید به جای آن a نوشته شود. به املاي کلمات ذیل توجه کنید:
 سولور (پژمرده می‌شود) غلط است. گرچه در برخی از گویش‌های ترکمنی صدای o در هجای دوم شنیده می‌شود، اما حتماً در هجای دوم a باید بیاید:

قوللور (دستها) غلط است ← قوللار gollar
 توشاپ (دوشاب) غلط است ← توشاپ toşap
 یولور (می‌گند) غلط است ← یولار yolar

۲- اگر در هجای اول **o** داشته باشیم و در هجای دوم، اگر واکه در آخر قرار نگیرد و صدای **y** به وضوح شنیده نشود، نوشته نمی‌شود و به جای آن حتماً، **u** نوشته می‌شود:

قوَنگِیر (رنگ عنابی خرمایی) (غلط) ← قوَنگُور goňur (درست)

سوَنگِینی (پایان‌اش) (غلط) ← سوَنگُونی soňuny (درست)

اما در کلمه‌ای مانند ذیل که **o** در هجای اول می‌باشد و صدای **y** در هجای دوم به وضوح شنیده می‌شود، **y** نوشته می‌شود:

قورِیپ دُور (در حال حراست است) goryp dur (در هجای دوم، صدای **y** به وضوح شنیده می‌شود و نوشته می‌شود)

واکه‌ی **y**:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
Myrat-میرات \ ýylan-ییلان \ sylar-سیلار \ kylar-کیلار	a	y
ýyly-ییلی \ kylyp-کیلیپ	y	y

تمرین:

در کلمات زیر، غلط‌های املایی را مشخص کنید و درست آن‌ها را

بنویسید:

سیرماق (تراشیدن) / sirmak, siýrmak

سیرلی (اسرارآمیز، رمزدار) / sirli, syrli, sirly

قیرق (عدد چهل) / kirk

قین (سخت) / kin

ییل (سال) / ýil

جواب صحیح ترین:

سیرماق (تراشیدن) / syrmak

سیرلی (اسراآمیز، رمزدار) / syrly

قیرق (عدد چهل) / kyrk

قین (سخت) / kyn

ییل (سال) / ýyl

توضیح مهم:

۱- در يك كلمه ی ترکمنی هیچوقت حروف y و i با هم نمی آید.

۲- در يك كلمه ی ترکمنی هیچوقت y و k (با تلفظ "ك") با هم

نمی آید:

به کلمات زیر توجه کنید:

ییرتیق (پاره) / ýyrtyk (بنابر این شکل های "ییرتیق"، "ییرتیک"،

"ییرتیک" غلط است)

زینگماق (پرتاپ کردن) / zyňmak (بنابر این شکل های "زینگماق"،

"زینگماک" غلط است)

واکه ی u:

مثال ها	هجای بعد	هجای اول
u - tussa / اوسسا \ ullakan - اولاقان \ şular - شولار \ -gullar	a	u
قوللار		

u	y	turşy-تورشی \ suwy - سووی
u	u	ulular-اولولار \ dursun - دُورسون

تمرین:

در کلمات زیر غلط‌های املائی را مشخص کنید و درست آن‌ها را

بنویسید:

دُورسین، دُورسین (نام دختر) / dursin, dursyn

قورُیق، قورُیق (بی‌آب) / guryk, gurik

اولُلار (بزرگان) / ulylar

اولُو (بزرگ) / ulu

جواب صحیح تمرین:

دُورسون (نام دختر) / dursun

قورُوک (بی‌آب) / guruk

اولولار (بزرگان) / ulular

اولُی (بزرگ) / uly (در این کلمه، چون y در آخر قرار گرفته حتماً بدین

صورت نوشته می‌شود؛ اما در کلمه‌ی " اولولار " چون سه‌هجایی است حتماً

بدین صورت باید نوشته شود.)

توضیح مهم:

۱-در يك کلمه‌ی ترکمنی هیچوقت بعد از u در هجای بعدی y

نمی‌آید، مگر اینکه:

الف- صدای y در هجای دوم به وضوح شنیده شود:
 اَوْزَيْنَ (بلند) / uzyn (صدای y در هجای دوم به وضوح شنیده می‌شود. پس نوشته می‌شود)
 ب- صدای y در آخر کلمه بیاید:
 تَوْرَشِي (تُرَش) / tursy
 سَوُوِي (آب را) / suwy

قانون هماهنگی واکه‌های زیر (ایچه):

واکه‌ی ä:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
täze-تازه \ şäher-شهر	e	ä
mälär-مألر \ bärräk-بأررأك	ä	ä
kändir-كاندير \ häzir-حاضر	i	ä

واکه‌ی e:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
gezer-گزr \ mekdep-مكتب	e	e
berýär-بریأر \ edýär-ادیأر	ä	e
beýik-بييك \ meniň-منينگ	i	e

واکه‌ی i:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
nire-نیره \ bilen-بیلن	e	i
nirä-نیرأ \ bikär-بیکار	ä	i
Kiçi-کیچی \ pili-پیلی	i	i

واکه‌ی ö:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
köýnek-کۆینک \ çölde-چۆلدە	e	ö
örän-اؤرأن \ ýörän-یؤرأن	ä	ö
görüň-گۆرؤنگ \ döwük-دؤوؤك	ü	ö
özi-اؤزی \ köpi-کۆپی	i	ö

واکه‌ی ü:

مثال‌ها	هجای بعد	هجای اول
düýe-دۆیه \ güýe-گۆیه	e	ü
üýrýär-اؤیریأر	ä	ü
üzüm-اؤزؤم \ ýüzüm-يؤزؤم	ü	ü
süýji-سۆیجی \ üçin-اؤچین	i	ü

کلمات دخیل در بسیاری از جاها هماهنگ با این قانون است، ولی در

برخی از کلمات دخیل این قانون بهم خورده است:

Jenān (e و a ناهماهنگ)

Enar (e و a ناهماهنگ)

gölzar (ü و a ناهماهنگ)

gölüstan (ü و a ناهماهنگ)

بهاهنگی واکه‌ها از نظر پهن و یا گرد بودن آن‌ها

به تکمله‌ی قواعد نوشتاری واکه‌ها توجه کنید:

۱- کلمات ترکمنی هیچگاه به واکه‌های گرد ختم نمی‌شود:

مثلاً کلمات ترکمنی: یۆزی، گۆزی، دۆقلوْغی، یۆقلوْغی، سۆنگی، اونى

و... بدینگونه نوشته می‌شوند. یعنی به واکه‌های گرد ختم نمی‌شوند؛ اما در زبان ترکی آذری با ختم به واکه‌های گرد به صورت: یۆزۆ، گۆزۆ، تۆخلوْغۆ، یۆخلوْغۆ، سۆنۆ، اونۆ و... نوشته می‌شوند.

۲- واکه‌های گرد Ö و Ɔ فقط در اولین هجای کلمات نوشته می‌شود و

اگر در هجاهای بعدی شنیده هم شوند، نوشته نمی‌شوند:

çolak (چلاق) که çolok شنیده می‌شود، ولی çolak نوشته می‌شود.

Gözel (گۆل/ نام دختر) که Gözöl شنیده می‌شود، ولی Gözel نوشته

می‌شود.

۳- واکه‌های گرد u و ü در اولین و دومین هجای کلمات نوشته می‌شود

و در هجاهای بعد نوشته نمی‌شود. مانند:

اونۆما unutma (فراموش نکن)

اۆزۆملر üzümmler (انگورها)

دقت:

۱- کلمات مرکب در زبان ترکمنی و کلماتی که از زبان‌های دیگر وارد

زبان ترکمنی شده‌اند، از این قاعده مستثنی هستند. مثال:

آی‌بۆلك Aýbölek نام دختر

آیناگۆزل Aýnagözel نام دختر

دۆرلى‌گۆزل Dürliğözel نام دختر

۲- کلمات مرکب دو کلمه‌ای که کلمه‌ی اول با کلمه‌ی دوم از نظر واکه

ها هماهنگی ندارند، هنگام پذیرش پسوند از آخرین واکه‌ی کلمه پیروی می‌کنند؛ یعنی اگر آخرین واکه‌ی کلمه، بم باشد پسوندهایی با واکه‌های بم و اگر زیر باشد، پسوندهایی با واکه‌های زیر می‌پذیرند. مثال:

گۆنه‌باقار günebakar (آفتابگردان)

گۆنه‌باقارلار günebakarlar (آفتابگردان‌ها)

۳- کلمات تك هجایی دارای واکه‌ی گرد هنگام پذیرش پسوند، فقط

اولین هجای پسوند که دومین هجای کلمه واقع می‌شود، گرد نوشته می‌شود. مثال:

Dök (دۆك / بریز؛ فعل امر از دۆكمك / ریختن)

Döküler (ریختند)

Or (اور / درو کن)

Ordular (اوردولار / درو کردند)

Göz (گۆز / چشم)

Gözüm (گۆزۆم / چشمم)

حروف همخوان (چکیمسز لر)

الفبای لاتین زبان ترکمنی به غیر از ۹ واکه (حرف مصوت)، دارای ۲۱ حرف همخوان (صامت) می‌باشد، که با احتساب حروف چندصدایی الفبای عربی-ترکمنی «ث، ح، خ، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ق» به ۳۲ حرف افزایش می‌یابد. همخوانهای ترکمنی عبارتند از:

مثال	لاتین ترکمنی	به الفبای عربی-ترکمنی	آی. ق. ۳
Baş	B	ب	۱
Palta	P	پ	۲
Tana	T	ت	۳
Semer	S	ث	۴
Ajy	J	ج	۵
Çekiç	Ç	چ	۶
Horaz	H	ح	۷
Ah	H	خ	۸
Dag	D	د	۹
Zelil	Z	ذ	۱۰
Barmak	R	ر	۱۱
Az	Z	ز	۱۲
Aždar	Ž	ژ	۱۳
Sen	S	س	۱۴
Aşak	Ş	ش	۱۵
Senem	S	ص	۱۶

مثال	لاتین ترکمنی	به الفبای عربی-ترکمنی	نمبر
Zerer ضرر	Z	ض	۱۷
Hat خط/نامه	T	ط	۱۸
Zalym ظالم	Z	ظ	۱۹
Eziz عزیز	—	ع	۲۰
Bag باغ	G	غ	۲۱
Nefes نفس	F	ف	۲۲
Gara سیاه	G	ق	۲۳
Kaka پدر / جد	K	ق	۲۳
Ker ناشنوا	K	ك	۲۴
Gel بیا	G	گ	۲۵
Lal لال	L	ل	۲۶
Men من	M	م	۲۷
Nar انار	N	ن	۲۸
Meň منگ	Ň	نگ	۲۹
Aw شکار	W	و	۳۰
Hany کجاست	H	ه	۳۱
Ýaz بهار	Ý	ی/ی	۳۲

اکنون به بررسی هر يك از همخوان‌های ترکمنی می‌پردازیم:

ب ب / B b

این همخوان در الفبای عربی-ترکمنی به صورت «ب» نوشته می‌شود:

باغ	bag / باغ
عدد يك	bir / بیر
آبر	bulut / بولوت
اُبه، روستا	oba / اوبا

دقت:

۱- حرف b در آخر کلمات ترکمنی با نوشتار لاتین نوشته نمی‌شود. این اصل در آخر هجاها نیز صادق است. ما نیز در نوشتار ترکمنی به الفبای عربی-ترکمنی از نوشتار ترکمنی ترکمنستان پیروی می‌کنیم:

آچیپ / ačyp

گلیپ / gelip

گچیپ / gečip

۲- حرف «ب» در آخر کلمات دخیل عربی و فارسی در نوشتار لاتین ترکمنی به p تبدیل می‌شود، اما در نوشتار ترکمنی به الفبای عربی-ترکمنی به همان گونه اصلی خود نوشته می‌شود:

کتاب / kitap

کباب / kebap

ادب / edep

۳- اگر حرف b در بین دو واکه بیاید، صدایی بین «و» و «ب» دارد که برای هر دو تلفظ، شکل «b/پ» به کار می‌رود:

روستا	اوبا/oba
پدر، پدربزرگ	آبا/aba
یابو	یابی/yaby

پ پ / P p

این همخوان در الفبای عربی-ترکمنی به صورت «پ» نوشته می‌شود:

سَهَم	پای / pa'y
فیل	پیل / pil
درس	سپاق/sapak
مَکتب، مدرسه	مکدپ/mekdep

دقت:

۱- حرف (ف) در کلمات دخیل فارسی و عربی به حرف (پ) تبدیل

می‌شود:

دفتر	⇐	دپدر / depder
فیل	⇐	پیل / pil
نفع	⇐	نفع / nefg (بدون در نظر گرفتن شکل «نپ»)

که همین معنا را می‌دهد).

۲- در نوشتار لاتین-ترکمنی، حرف b در آخر کلمات دخیل به p تبدیل

می‌شود:

ادب/edep
کتاب/kitap

شراب / şerap

ما برای اینکه به شکل اصلی کلمات دخیل فارسی و عربی عادت کرده‌ایم و می‌توانیم به راحتی آن‌ها را هم با تلفظ اصلی و هم با تلفظ ترکمنی به زبان بیاوریم، از شکل اصلی آن‌ها استفاده می‌کنیم. اگر این اصل رعایت نشود، متون ادبی ترکمنی بدشکل و طولانی خواهد شد. به مثالهای زیر توجه کنید:

تلفظ ترکمنی (تلفظ ترکمنی، نوشتار غلط)	نوشتار اصلی و مورد استفاده ما
آپ / ap	آب
عایباس، آپباس / Apbas	عباس
آب و تاپ / abu-tap	آب و تاب
یاقوب / Ýakup	يعقوب
عاقراپ، آقراپ / akrap	عَقْرَب
آداب / adap	آداب (جمع ادب)
عاجاییپ، آجاییپ / ajaýyp	عَجَائِب

توجه داشته باشید که در متون ادبی ترکی-ترکمنی نظیر این کلمات بسیار زیاد است و نباید به تلفظ ترکمنی آن اکتفا کرد و آن‌ها را در نوشتار عربی-ترکمنی مانند تلفظ آن‌ها نوشت.

۳- در نوشتار لاتین ترکمنستان، در آخر کلمات ترکمنی، همخوان b نمی‌آید و به صورت p نوشته می‌شود:

نوشتارهای غلط	نوشتار لاتین و عربی ترکمنی
گلب، گلیب، گهلیب	gelip / گلیپ
آلب، آلیب، آلیب، آلیب	alyp / آلیپ
دوریب، دوروب، درب	durup / دوروپ
سولب، سولیب، سولوب	solup / سولوپ
دیپب، دیب، دپیپ، دفیپ	depip / دیپپ

ما نیز در نوشتار کلمات ترکمنی به الفبای عربی-ترکمنی، از اصول نوشتار لاتین ترکمنستان پیروی می‌کنیم.

۴- در برخی از گویش‌های ترکمنی، p به f تبدیل می‌شود که در نوشتار حتما باید با «p/p» نوشته شود:

نوشتارهای غلط	نوشتار لاتین و عربی ترکمنی
سفیب، سفیب	sepip / سپیپ
کف، گف	gep / گپ
کؤف	köp / کؤپ
دفمک	depmek / دیپمک

ت t / T

در زبان ترکمنی دو شکل «ت» و «ط» دارای صدای واحد T است.

حرف T در مقابل شکل «ت»:

توپ / top

توغلاق / togalak

پاغتا / pagta

ساعت / sagat

حرف T در مقابل شکل «ط»:

نامہ	hat / خَطْ
طالب، طلبہ	talyp / طالبِ

توجه:

۱- کلمات ترکمنی با حرف «ت» نوشته می‌شوند:

اسب	at / آت
دامن، دامنه	etek / اتک
چوب	ta'yak / تایاق
پدر بزرگ، پدر	ata / آتا

۲- کلمات دخیل عربی که در اصل نوشتار خود «ط» دارند، با شکل

اصلی خودشان نوشته می‌شوند:

طیب، پزشک	tebip / طیب
طباخ، آشپز	tabbah / طباخ
طاووس	tawus / طاووس
طعم، مزه	tagm / طعم
نطق	nutk / نطق

نمونه‌ای از میراث ادبی ترکمن:

- نه طباخ‌لار بیشیرمیش‌لر آنی هم / نه قازان ایچره قایناپ گۆرمه‌میش

دم (دولت محمد آزادی)

- کمینه باقاردینگ طاووس دك هر یان (کمینه)

- فتنه‌لر سالدی جهان‌غا ایکی کافر گۆزلری / لیك جان طعمین برر نطق

اتسه شیرین سۆزلری (نورمحمد عندلیب)

ج ج / J j

حرف «j» در الفبای عربی ترکمنی با شکل «ج» نشان داده می‌شود:

جان	jan /
جویره	jüýje /
یورونجا	ýorunja /

دقت:

۱-j در آخر کلمات ترکمنی نمی‌آید و به جای آن ç استفاده می‌شود:

اچ	aç /
اؤچ	üç /
عدد سه	

۲- کلمات دخیل فارسی و عربی در زبان ترکمنی با توجه به اصل کلمات

به همان صورت اصلی خودشان نوشته می‌شوند.

چ چ / Ç ç

این حرف در الفبای عربی ترکمنی ما «چ» می‌باشد:

چاغا	Çaga /
چؤل	Çöl /
سرچه	serçe /
گنجشك	

ح ح ، ه ه ، خ خ / H h

حرف h در الفبای عربی-ترکمنی ما در مقابل سه حرف ح ، ه ، ه

خ بکار می‌رود:

حرف h برای صدای «خ»:

خیار	hyýar / خیّار
------	---------------

واخ	wah / واخ
-----	-----------

زیاد	çoh / چوّخ
------	------------

حرف «h» برای شکل «ح»:

صحرا	sähra / صَحْرا
------	----------------

لحد	lahat / لَحْد
-----	---------------

محنت	mähnet / مَحْنَت
------	------------------

حرف «h» برای شکل «ه هـ»:

پهلوان	pählewan / پَهلوان
--------	--------------------

لانه	hin / هین
------	-----------

به (کلمه‌ی تحسین)	päh / پَاه
-------------------	------------

دقت:

۱- ما در الفبای ترکمنی-عربی خود، برای کلمات ترکمنی از شکل «ه هـ»

استفاده می‌کنیم:

اهدا، اهدایی	hödür / هۆدۆر
--------------	---------------

نوع، گونه	hil / هیل
-----------	-----------

لانه	hin / هین
------	-----------

۲- برای کلمات دخیل فارسی و عربی از شکل اصلی خودشان استفاده

می‌کنیم:

هیچ	hiç / هیچ
-----	-----------

حد / het	حَد، اندازه
حکیم / hekim	حکیم
همان / heman	همان
۳- کلماتی که در اصل صدای h، چیز دیگر بوده است، از شکل «ح» استفاده می‌شود:	
حوز / hoz	گردو (در برخی از گویش‌ها «قوز» و «خوز»)
حسل / hesel	عسل (نام دختر)

د / D d

این حرف در الفبای ترکمنی-عربی برای «د» به کار می‌رود:

دره / dere	درّه
دویه / düýe	شُتر
آژدار / aždardar	اژدها

دقت:

۱- حرف d در آخر کلمات ترکمنی نمی‌آید و به جای آن t استفاده

می‌شود:

آت / at	اسب
آت / at	اسم

۲- در نوشتار ترکمنی-عربی کلمات دخیل فارسی و عربی که در اصل

حرف «د» در آخر دارند، به همان شکل اصلی‌شان استفاده می‌شود:

شاد / şat	شاد
برباد / berbat	برباد

مراد / myrat	مراد (نام پسر)
آزاد / azat	آزاد

ر / R r

این حرف در الفبای ما «ر» می‌باشد:

قار / gar	بَرَف
یاران / Yaran	نام شخص
آراسا / arassa	پاکیزه

ز، ذ، ض، ظ / Z z

حرف «z» در الفبای عربی-ترکمنی برای چهار حرف همصدای «ز، ذ،

ض، ظ» به کار می‌رود:

حرف «z» برای شکل «ز»:

زات / zat	چیز
اؤکۆز / öküž	گاو نر
بیز / biz	ما
دقت:	

تمامی کلمات ترکمنی که دارای صدای «z» می‌باشند، در نوشتار عربی-

ترکمنی با «ز» نوشته می‌شوند:

آزی / azy	دندان آسیا، دندان گُرسی
سۆز / söz	سخن

بنابر این، نوشتار کلمات ترکمنی با شکل «ذ» توسط برخی از محققینی که به تاریخ نوشتار ترکمنی با الفبای عربی توجه ندارند، از نظر ما پذیرفته نیست:

دۆز / düz	صحرا (دُذ / شکل غلط düz)
یۆز / ýüz	۱. چهره ۲. عدد صد (یذ / شکل غلط ýüz)
گۆز / gezek	بار، دفعه (گُذک / شکل غلط gezek)

حرف «z» برای شکل «ذ»:

کاغذ / kagyz	ذات / zat
لذت / lizzet	ذات / zat

دقت:

شکل «ذ» در نوشتار ترکمنی فقط در کلمات دخیل که در اصل دارای

این حرف می‌باشد، استفاده می‌گردد:

اذیت / ezyet	اذیت، آزار
کذاب / kezzap	کذاب، دروغگو
گذر / güzer	گذر

حرف «z» برای شکل «ض»:

ضرر / zerer	ضرر، زیان
رضا / ryza	رضا
مضمون / mazmun	مضمون

دقت:

شکل «ض» در نوشتار ترکمنی فقط در کلمات دخیل که در اصل دارای این حرف می‌باشد، استفاده می‌گردد.

حرف «z» برای شکل «ظ»:

ظالم / zalym

وَعظ / wagz

دقت:

شکل «ظ» در نوشتار ترکمنی فقط در کلمات دخیل که در اصل دارای این حرف می‌باشند، استفاده می‌گردد.

Ž ž / ژ

حرف «ž» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ژ» نوشته می‌شود:

ژورنال / žurnal

مجله

آژدار / aždar

اژدها

میژیک / myžzyk

بسیار خیس

هاژیک / hažzyk

سوسمار

س، ث، ص / C c

حرف «c» در الفبای عربی-ترکمنی برای سه حرف همصدای «س، ث،

ص» به کار می‌رود:

حرف «c» برای شکل «س»:

سن / sen

تو

سيز / siz

شما

دوست / dost

دقت:

تمامی کلمات ترکمنی که دارای صدای «c» می‌باشند، در نوشتار عربی-

ترکمنی با «س» نوشته می‌شوند:

اۆستۆن / üstün ۱. چیره، غالب ۲. فتحه، حرکت «_».

آستین / astyn ۱. مغلوب ۲. کسره، حرکت «_».

سۆز / söz سخن

بنابر این، نوشتار کلمات ترکمنی با شکل «ث» توسط برخی از

محققینی که به تاریخ نوشتار ترکمنی با الفبای عربی توجه ندارند، از نظر ما پذیرفته شده نیست:

سۆری / süri رمه، گله (ثُری / شکل غلط süri)

سۆرمک / sürmek راندن (ثُرمک / شکل غلط sürmek)

حرف «c» برای شکل «ث»:

ثمر / semer میوه

اثر / eser اثر

اکثر / ekser اکثر

شکل «ث» در نوشتار ترکمنی فقط در کلمات دخیل که در اصل دارای

این حرف می‌باشد، استفاده می‌گردد.

حرف «c» برای شکل «ص»:

عصر / asyr عصر، قرن

خاص / has خاص

صنم / senem صنم، بت

شکل «ص» در نوشتار ترکمنی فقط در کلمات دخیل که در اصل دارای این حرف می‌باشد، استفاده می‌گردد.

ش ش / Ş ş

حرف «ş» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ش» نوشته می‌شود:

این	شو / şu
خرگوش	تووشان / towşan
کار	ایش / iş
سن	یاş / ýaş

غ غ، ق ق، گ گ / G g

حرف «g» در الفبای عربی-ترکمنی برای سه حرف «غ، ق، گ» به کار

می‌رود:

g با صدای «گ»:

بیا	گل / gel
ببین	گۆر / gör

g با صدای «ق»:

نام شخص	قووانچ / guwanç
عروسك	قورجاق / gurjak
گوسفند	قویون / goýun

g با صدای «غ»:

بچه	چاغا / çaga
باران	ياغیش / ýagys
کوه	داغ / dag
برادر بزرگتر، عمو	آغا / aga

دقت:

۱. دو همخوان «ق» و «غ» با واکه‌های بم و حرف «گ» با واکه‌های زیر

می‌آید:

مثال برای دو همخوان «ق» و «غ»:

شمشیر (همخوان «ق» با واکه‌ی بم «ای»	قیلیچ / gylyç
	همراه شده است)
نی (همخوان «ق» با دو واکه‌ی بم «آ» و «ای»	قامیش / gamyş
	همراه شده است)
گردهمایی (دو همخوان «غ» و «ق» با دو	یغناق / ýygnak
واکه‌ی بم «ای» و «آ» همراه شده است)	

مثال برای همخوان «گ»:

بخند (همخوان «گ» با واکه‌ی زیر «اؤ» همراه شده	گۆل / güil
	است)
دریاچه (همخوان «گ» با واکه‌ی زیر «اؤ» همراه شده	گۆل / göl
	است)
ایگده (سنجد) (همخوان «گ» با دو واکه‌ی زیر «ای» و «ه»	igde
	همراه شده است)

۲. همخوان «غ» در کلمات ترکمنی فقط در مواقعی که صدای ارتعاشی

دارد، نوشته می‌شود و در اول کلمات ترکمنی نمی‌آید:

قالدی / galdy ماند (بنابر این شکل «قالدی» غلط است)

قیلیچ / gylç شمشیر (بنابر این شکل «قیلیچ» غلط است)

در اول کلمات ترکمنی از همخوان «ق» استفاده می‌شود.

۳. «غ» در اول فقط در کلمات فارسی و عربی که در اصل با این

همخوان نوشته شده‌اند، نوشته می‌شود:

غیر، غلط، غافل، غریب، غُسل، غُصه، غَضَب و...

۴. «ق» برای صدای k (در کلمه‌ی «قاقماق») نیز استفاده می‌شود که در

شرح این حرف توضیح داده‌ایم.

ف / F f

حرف «f» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ف» نوشته می‌شود:

فوٲوٲو / foto عکس

فابریک / fabrik کارخانه

فرما / ferma فرم

ق، ک / K k

حرف «k» در الفبای عربی-ترکمنی برای دو همخوان «ق» و «ك» به

کار می‌رود:

حرف «k» برای همخوان «ق»:

قاقا / kaka پدر

حقوق / hukuk حقوق

حَق	hak/حَق
جَمع	ýygnak/يَيْغْناق

حرف «k» برای همخوان «ك»:

كۆۋۈش/köwüş	كفش
چۆرك/çörek	نان
ك/ek	بكار (فعل امر از فعل «اكمك / كاشتن»)

دقت:

۱. همخوان «ق» با واكه‌های بم می‌آید:

چيқмақ/çykmak	بيرون آمدن (نوشتار «چيқмақ» غلط است)
اқмақ / akmak	جاری شدن (نوشتار «آқмақ» غلط است)
يықмақ / ýykmak	سرنگون کردن (نوشتار «يықмақ» غلط است)
ياпрақ / ýaprak	برگ (نوشتار «ياпрақ» غلط است)

۲. همخوان «ك» با واكه‌های زیر می‌آید:

اكين/ekin	كشتزار
كأشير/käşir	هويج
كۆرك/kürek	پارو

ل / L

حرف «L» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ل» نوشته می‌شود:

لاي/laý	لجن
آل/al	بگیر

سیلاغ/sylag احترام

م م / M m

حرف «m» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «م» نوشته می‌شود:

مال	mal / مال
سیب	alma / آلما
آدم	adam / آدَم

ن ن / N n

حرف «n» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ن» نوشته می‌شود:

انار	nar / نار
خورشید	gün / گۆن
شیر (حیوان)	arslan / آرسلان
با (حرف همراهی)	bilen / بیلن

نگ نگ / Ñ ñ

حرف «ñ» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل ترکیبی «نگ» نوشته می‌شود:

یخرده	doň / دُونْگ
خال	meň / مَنگ
آستین	ýeň / یَنگ
بیایید	geliň / گلینگ

دقت:

حرف «نگ» در اول کلمات نمی‌آید.

و / W w

حرف «w» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «و» نوشته می‌شود:

واده	wada / وادا
خوب	gowy / قووی
دیو	döw / دوو
وقت	wagt / وقت

ی / Ý ý

همخوان «ý» در الفبای عربی-ترکمنی به شکل «ی» نوشته می‌شود:

ای	eý / ای
ماه	aý / آی
جا، مکان	jaý / جای
سال	ýyl / ییل
ستاره	ýyldyz / ییلدیز

همخوانهای باز و خفه (آچیق و دیمیق حکیمسرلر)

به همخوانهای *ç, t, p, k* همخوانهای خفه (دیمیق) و به همخوانهای *z, d, b, g* همخوانهای باز (آچیق) گفته می‌شود. وقتی همخوانهای خفه (دیمیق) در آخر کلمه‌ای ترکمنی واقع شوند و یکی از واکه‌ها به آن اضافه شوند به همخوانهای باز (آچیق) تبدیل می‌شوند:

Börek ➡ böregi

Orak ➡ oragy

Kitap ➡ kitaby

Hasap ➡ hasaby

Meret ➡ meredi

Söwüt ➡ söwüdi

Süzgüç ➡ süzgüji

Dürtgüç ➡ dürtgüji

دقت:

در کلمات *تک* هجایی مانند *at* (اسب)، *saç* (موی سر)، *kök* (ریشه) و *çöp* (چوب) که واکه‌های آنان کوتاه می‌باشند، همخوانهای خفه (دیمیق) به همخوانهای باز (آچیق) تبدیل نمی‌شوند.

تشدید —

به تکرار يك همخوان در بافت کلمه تشدید می‌گویند. اگر دو همخوان در کلمه‌ای پشت سر هم قرار بگیرد به گونه‌ای که اولی ساکن و دومی حرکت داشته باشد، از آن دو همخوان یکی حذف می‌گردد و روی آن علامت — به نشانه‌ی اینکه آن همخوان دوبار خوانده می‌شود قرار می‌گیرد. این قاعده مختص نوشتار عربی-ترکمنی است و در نوشتار لاتین ترکمنی آن حرف باید دوبار نوشته شود:

قصه	kyssa / قصه
قصاب	gassap / قصاب
زن‌داداش (برادر بزرگتر)	ýeňňe / ینگه
چنگ‌دراز (حيوان)	leňňeç / لنج
کلوخ	loňňa / لونگا

۱. اگر همخوان شبیه دومی جزو دیگری از يك کلمه باشد به گونه‌ای که دربرگیرنده‌ی مختصات دستوری به آن کلمه بدهد، — گذاشته می‌شود و همخوان تکرار می‌گردد:

قایم شدن (نوشتار «سۆمک» غلط است)	sümmek / سۆممک
زبان در بستن (نوشتار «دیماق» غلط است)	dymmak / دیمماق
از زندان، از بند (نوشتار «بندن» غلط است)	bentden / بنددن

۲. اگر دو همخوان بر اثر ابدال کنار هم قرار گرفته باشند به طوری که شرط تشدید در آن‌ها باشد، یعنی از تبدیل يك همخوان به همخوان شبیه خود تولید شده باشد، علامت تشدید گذاشته می‌شود و حرف تکرار می‌گردد:

دسان / dessan داستان («ت» به «س» تبدیل شده است.

نوشتار «دسان» غلط است)

-
- بوسسان / bossan بوستان («ت» به «س» تبدیل شده است.
نوشتار «بوسان» غلط است)
- یاسسیق / ýassyk بالش (در اصل «یاستیق»؛ «ت» به «س» تبدیل
شده است. نوشتار «یاسیق» غلط است)
- پوسسوق / possuk نوعی نان روغنی ترکمنی (در اصل «پوستوق»؛
«ت» به «س» تبدیل شده است. نوشتار «پوسوق» غلط است)
- پوسسون / possun پوستین («ت» به «س» تبدیل شده است.
نوشتار «پوسون» غلط است)